

Lekce 1

Tón

Hudba pracuje standardně s tóny, zvuky a tichem. Tón vzniká chvěním pevného tělesa (struny, membrány, hlasivek, plátku dechového nástroje...), zvuk nepravidelným chvěním, ticho netřeba komentovat.

Tón má čtyři základní vlastnosti:

- a) Výšku – slyšitelné frekvence cca 16 – 20 000 Hz
- b) Délku
- c) Sílu
- d) Barvu

Výška tónu

Výška tónu je dána polohou noty na notové osnově.

Notová osnova a pomocné linky:

<http://www.pianovka.cz/data/hn/not/not-osn.html>

Úkol č. 1: Opište do notového papíru příklad v odkazu, kde jsou zapsány noty. Všimněte si, kde se píše nožička KOLMO vzhůru a kde dolů.

Aby bylo možné určit absolutní výšku tónu, musí být na začátku notové osnovy napsán klíč. Běžně používané klíče jsou g-klíč (houslový), f-klíč (basový). U následujícího odkazu se soustřeďte jen na výše jmenované klíče.

<http://www.pianovka.cz/data/hn/not/klice.html>

Úkol č. 2: Napište do notové osnovy vždy celý řádek jednoho druhu klíče. Všimněte si, přesné polohy klíče: g-klíč začíná na druhé lince odspodu (tón g¹) a f-klíč na druhé lince odshora (tón f)

Názvy jednotlivých tónů se odvozují z tzv. hudební abecedy – c-d-e-f-g-a-h(-c). Uvedená řada se několikrát opakuje v různých polohách (= oktávách):

<http://www.pianovka.cz/data/hn/not/klice.html>

Tyto základní tóny hudební abecedy můžeme zvyšovat a snižovat pomocí posuvek.

<http://www.pianovka.cz/data/hn/not/posuvky.html>

K názvům tónů zvýšených křížkem přidáváme příponu -is, dvojkřížkem příponu -isis, k názvům tónů snižených béčkem pak přidáváme příponu -es, dvojitým béčkem příponu -eses. Pozor na nepravidelnosti (as, asas, es, hes = b). Jak vyplývá z předcházejícího odkazu, posuvky se používají v zásadě dvojitým způsobem: Jako nahodilé (platí jeden takt a jen v dané poloze, kde jsou napsány) a jako předznamenání (platí po celou skladbu a ve všech oktávách).

Následující odkaz je zaměřen na pojem předtaktí, ale naleznete zde i správné psaní předznamenání v g-klíči a f-klíči.

http://www.pianovka.cz/data/hn/not/prvni_a_predt.html

Úkol č. 3: Napište z paměti předznamenání sedmi křížků a sedmi béček do „houslového“ a „basového“ klíče. Naučte se rychle recitovat „básničky“ „fis-cis-gis-dis-ais-eis-his“ a „hes-es-as-des-ges-ces-fes“ (pořadí křížků a béček). Posuvka musí být vždy na lince nebo v mezeře, kde se nachází tón, který má „posunout“.

Nejmenší vzdáleností dvou sousedních tónů je půltón. Na klaviatuře se jedná vždy o bezprostředně následující klávesu. Pozor! Jsou zde i černé klávesy.

Úkol č. 4: Zahrajte si pomocí myši na virtuální klávesnici (následující odkaz) všechny sousední tóny (tedy půltóny), pro tento okamžik neřešte, jak se tóny jmenují.

<https://virtualpiano.net/>

Úkol č. 5: Napište do houslového klíče tóny: e^1 , g^1 , d^2 , a^1 ; f^1 , c^2 , a^1 , d^1 . První čtyři snižte pomocí béčka napsaného před notou, zbývající čtyři zvyšte pomocí křížku napsaného samozřejmě též těsně před notou. Takto zvýšené a snižené tóny správně přečtěte a vyhledejte je na klávesnici. **Velmi vám prospěje v orientaci, pokud totéž učiníte s libovolným počtem dalších tónů.** Pro zápis použijte noty, které jste opisovali v rámci úkolu č. 1 (jedná se o notu čtvrtovou – více se dozvíte v pojednání o notových délkách).

Každý tón lze běžně napsat dvěma až třemi způsoby. Např. tón „a“ můžeme napsat také jako „gis“ nebo „heses“. Tón „e“ můžeme např. napsat jako „fes“, tón „f“ jako „eis“, tón „h“ jako „ces“, tón „c“ jako „his“ („chybí“ zde černí klávesa). Změníme-li název tónu (díky odlišnému zápisu), ale jeho výška zůstane stejná, mluvíme o enharmonické záměně.

Úkol č. 6: Napište v houslovém klíči jiným způsobem (jinými způsoby) tóny f^1 , as^1 , g^1 , h^1 , d^2 , cis^1 , e^1 , c^2 . Dívejte se při tom na klávesnici.

Délka tónu

Délka tónu souvisí s pojmem rytmus. Nejobecněji lze rytmus chápat jako rozvržení tónů (nebo zvuků) v čase.

Základní délky tónů vyjádřené podobou not jsou uvedeny v následujícím odkazu:

<http://www.pianovka.cz/data/hn/not/psani-not.html>

Naleznete zde také pomlky, pojem ligatura a prodlužování not pomocí teček za notou. Delším pomlčkám, než je jeden takt nemusíte věnovat pozornost, podobně jako pojmu generální pauza.

Tradiční hudba většinou používá členění časového průběhu hudebních celků pomocí taktů:

<http://www.pianovka.cz/data/hn/not/takty.html>

Pojmům akcent a synkopa nemusíte věnovat zvláštní pozornost.

Úkol č. 7: a) Napište si do notové osnovy houslový klíč, za něj napište označení taktu dvoudobého, jednu taktovou a jednu ukončovací svislou čáru a vyplňte takto vzniklé takty 1. notami čtvrtovými, 2. šestnáctinovými (spojené po čtyřech trámecem), 3. libovolnou kombinací čtvrtových a osminových not, ale vždy tak, aby součet všech délek odpovídal délce taktu.

V následujícím odkazu najdete informaci, že jednotlivé noty se nemusí dělit pouze na dvě stejné délky, ale je možné je členit i na tři stejně dlouhé noty. Takové „třetiny“ notové délky se nazývají trioly. Je tam i vysvětleno, jak se počítají jednotlivé notové délky v taktech. V testu se tyto věci neobjeví, ale při hře na klavír vám budou k užítku.

<http://www.pianovka.cz/data/hn/not/doba.html>

Síla tónu

Intenzita pravidelného chvění pevného tělesa (síla tónu) se přibližně vyjadřuje tzv. dynamickými znaménky:

Základní dynamická znaménka:

ppp - piano pianissimo - co nejslaběji

pp - pianissimo - velmi slabě

p - piano - slabě, tiše

mp - mezzopiano - středně slabě

mf - mezzoforte - středně silně

f - forte - silně

ff - fortissimo - velmi silně

fff - forte fortissimo - co nejsilněji

Zmíněné zkratky se naučte správně číst a naučte se, co znamenají.

Barva tónu

Barva tónu je kvalita tónu, která charakterizuje tóny podle původu jejich vzniku, například hudebními nástroji nebo hlasem. Různé barvy tónů označujeme především podle původu tónů. Rozeznáváme například tóny fagotu, houslí, klavíru (tedy tóny různých hudebních nástrojů), tóny mužských, ženských nebo dětských hlasů nebo tóny klaksonů automobilů, sirén, píšťal. Kromě toho můžeme subjektivně popsat sluchový vjem tónu. Tóny mohou znít jasně, temně, ostře, drsně, zastřeně, dutě, plně, sametově apod. Pokud znějí dva tóny stejné síly a výšky vydávané dvěma různými hudebními nástroji, vnímáme mezi nimi rozdíly, říkáme, že mají různou barvu.